

Aiga Grišāne un Līga Stafecka

PRETKORUPCIJAS STUNDA

Ievads

Izglītošana ir viens no korupcijas novēršanas būtiskākajiem aspektiem. Tā ietver ne vien korupcijas problemātikas izpratni, spēju atpazīt korupcijas pazīmes, bet arī savas lomas apzināšanos korupcijas mazināšanā – ko es kā šis valsts iedzīvotājs varu darīt, lai novērstu korupciju. Jo savlaicīgāk šī izpratne mums veidojas, jo lielākas iespējas izskaust korupcijas izplatību.

Starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* Latvijas nodaļa “Sabiedrība par atklātību – *Delna*” darbojas jau desmito gadu. Papildus darbam korupcijas mazināšanā valsts pārvaldē un biznesa vidē *Delna* atgriežas arī pie sabiedrības izglītošanas. Materiāls “Pretkorupcijas stunda” ir tapis *Delnas* organizētā Jauniešu pilsoniskās izglītības projekta ietvaros, kas ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu tika īstenots Latvijas skolās, *Delnas* lektoriem vadot lekcijas vidusskolēniem par korupciju un tās sekām. Lekcijas parādīja, ka jaunieši interesējas par politiku, spēj domāt līdzīgi un uzdot āķīgus jautājumus, taču visai maz zina par pretkorupcijas jautājumiem.

Šis buklets domāts skolotājiem, kuriem ir iespējas apspriesties ar jauniešiem par korupcijas problemātiku, lai ar interaktīvām metodēm veicinātu diskusijas jauniešu vidū par to, kas ir korupcija un kādēļ tā ir nevēlama, kā arī lai palīdzētu apzināties katra indivīda lomu tās mazināšanā. Bukleta galvenais mērķis ir parādīt korupcijas ietekmi uz likuma varas principa ievērošanu, indivīdu labklājību un ilgtspējīgu attīstību. Par veiksmīgu ilustrāciju korupcijas seku apzināšanai kalpo Valstiskā godaprāta sistēma, kas shematiskā veidā skaidro varas pīlāru, to skaitā likumdevēja, tiesu varas, izpildvaras, plašsaziņas līdzekļu, tiesībsarga, pilsoniskās sabiedrības, uzņēmēju u.c., nozīmi demokrātiskā valstī.

Valstiskā godaprāta sistēma papildina un sīkāk sadala trīs tradicionālos varas dalīšanas atzarus (izpildvara, likumdevējvara, tiesu vara), ļaujot skaidrāk izprast demokrātijas funkcionēšanai nepieciešamās valsts un sabiedriskās institūcijas un to mijiedarbību. Skolēniem var uzskatāmi parādīt, cik graujošu ietekmi uz pīlāriem atstāj korupcija, tādējādi vājinot tiesiskumu kopumā. Ar šīs sistēmas palīdzību (ilustrācijā tiek atveidota kā māja ar balstiem) jauniešos tiek veicināta apziņa, ka ikvienas personas rīcība var stiprināt vai vājināt demokrātiju Latvijā, tāpēc katra indivīda izšķiršanās par labu tiesiskai rīcībai sniedz lielu ieguldījumu valsts stiprināšanā. Bukletā ir arī konkrēti piemēri no Latvijas, kad atsevišķi cilvēki ir iestājušies pret prettiesisku rīcību un tādējādi veicinājuši nozīmīgas izmaiņas sistēmā.

Korupcija ir fenomens, ar ko tiešā vai netiešā veidā ir saskāries ikviens, piemēram, dzirdējis radnieka vai drauga stāstu par kārtējo samaksāto kukuli ceļu policistam, “aploksni” ārstam, samaksu ierēdnim, lai saņemtu kādu atļauju, un citiem gadījumiem. Pieredze ļauj katram veidot savu viedokli par šo problēmu, un, satiekoties dažādiem viedokļiem, dzimst interesantas diskusijas. Jauniešiem parasti ir ko teikt!

Vērtīgas diskusijas novēlam arī jums, sākot savu „Pretkorupcijas stundu”!

Aiga Grišāne, Līga Stafecka
Projekta lektores, bukleta autores

PRETKORUPCIJAS STUNDA

Autores: Aiga Grišāne un Līga Stafecka

Korektore: Iveta Keiša
Ilustrācijas un makets: Arnis Balčus
Foto: *Delnas* arhīvs
Projekta koordinatore: Ieva Beitika

Publikācija sagatavota ar Eiropas Savienības atbalstu projekta “Skolu jauniešu pilsoniskā izglītība” nr. ECR RIGA PLAN D 2007/003 ietvaros. Par publikācijas saturu pilnībā atbild “Sabiedrība par atklātību – *Delna*”, un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības oficiālo viedokli.

(c) Delna 2008

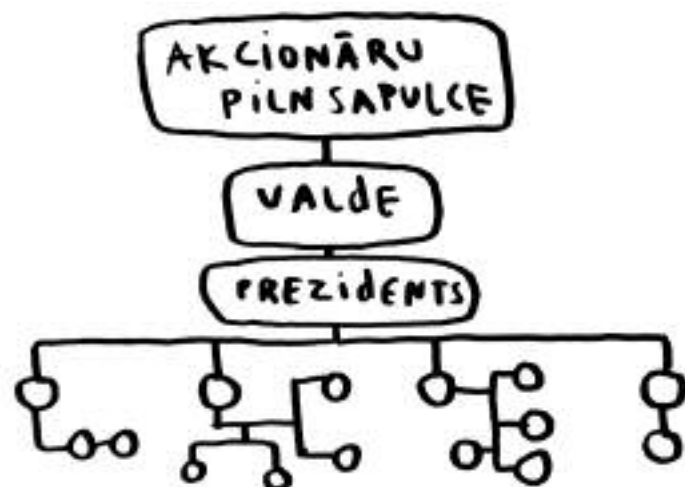
ISBN: 978-9984-9717-6-6

1.jautājums. Kas ir korupcija?

Viens no vienkāršākajiem korupcijas jēdziena skaidrojumiem ir šāds:

KORUPCIJA IR UZTICĒTĀS VARAS ĻAUNPRĀTĪGA IZMANTOŠANA PRIVĀTA LABUMA GŪŠANAI.¹

Šīs definīcijas ietvaros par korupciju mēs varam runāt, attiecinot to gan uz publisko sektoru (valsts un pašvaldības), gan privāto sektoru (uzņēmējdarbības vide). Līdz ar to šī definīcija ir plašāka par klasisko "korupcijas" definīciju, kas korupciju attiecina tikai uz publisko sektoru. Mūsu lietotā definīcija ietver sevī arī tādās darbības, kas notiek privātajā sfērā un, piemēram, Kriminālikumā tiek definēta kā pilnvaru ļaunprātīga izmantošana. Proti, ar korupciju mēs saprotam ne tikai valsts ierēdņa rīcību, kurš pieņem sev finansiāli izdevīgus lēmumus, kas ir pretrunā sabiedrības interesēm, bet arī situāciju, kad uzņēmuma izpilddirektors pieņem lēmumu, kas ir izdevīgs viņam privāti, bet rada zaudējumus uzņēmumam. Šāda plašāka definīcija sniedz labāku korupcijas izpratni un ļauj cīnīties pret korupciju gan valsts pārvaldē, gan uzņēmumos.

VALSTI UN UZŅĒMUMU VAR SALĪDZINĀT, JO:

- valstī ir īpašnieki (tautai pieder augstākā vara valstī) un pārvaldnieki (Saeimas deputāti, valdība);
- lielākos uzņēmumos arī ir īpašnieki un pārvaldnieki (valde, izpilddirektors).

Ikdienā lēmumus par valsts virzību vai uzņēmuma darbību pieņem pārvaldnieki, jo ne tautai, ne uzņēmumu īpašniekiem nav iespēju ik dienas piedalīties lēmumu pieņemšanā. Taču gan tautai, gan uzņēmumu īpašniekiem ir pienākums sekot līdzi, ko pārvaldnieki dara, citādi viņi, sajūtot pārāk lielu uzticību, var to sākt izmantot ļaunprātīgi – labākajā gadījumā slinkojot, sliktākajā gadījumā sākot apzagt savus īpašniekus.

Tāpēc, veicot paralēles ar uzņēmējdarbību, mums – tautai – ir pienākums uzraudzīt Saeimas un valdības darbu, ja mēs vēlamies, lai valsts tiktu vadīta godprātīgi un prasmīgi. Pretējā gadījumā mēs būsim slikti uzņēmuma īpašnieki, kas pat nepamana, kā uzņēmums tiek novests līdz bankrotam.

Valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, deputāts parlamentā vai pašvaldībā, darbinieks kādā uzņēmumā pieņem lēmumus, izsniedz izziņas un licences, sniedz kādu pakalpojumu un veic daudz citu uzdevumu, proti, šai personai ir uzticēta noteikta vara, pilnvaras.

Vara iegūst daudz plašāku nozīmi gadījumos, kad tiek vēlēti tautas priekšstāvji – parlamenta vai pašvaldības deputāti. Proti, vēlēšanu rezultātā persona saņem sabiedrības uzticību rīkoties ar valsts vai pašvaldības budžetu, pieņem lēmumus, likumus, pārvaldīt sabiedrību. Tātad tās nav vienkārši pilnvaras, kas kādam darbiniekam piešķirtas, ņemot vērā viņa izglītību, iepriekšējo pieredzi un citus kritērijus. Šajā gadījumā "vara" ietver daudz svarīgākus aspektus, jo vēlētāji, nezinot, cik kompetents izrādīsies katrs ievēlējais priekšstāvis, tomēr deputātiem uztic pilnvaras, paļaudamies, ka tie rīkosies saskaņā ar sabiedrības interesēm.

Korupcijas gadījumā notiek ļaunprātīga uzticētās varas izmantošana, proti, uzticētā vara tiek izmantota nevis sabiedrības labumam (publiskajā sektorā) vai uzņēmuma mērķiem (privātajā sektorā), bet gan savtīgām interesēm. Tiek pārkāpts pamatnoteikums, kādēļ personai vara (pilnvaras) ir tikusi piešķirta. Ja persona, pieņemot lēmumu, likumu vai sniedzot pakalpojumu, vadās pēc aprēķina, kā gūt labumu sev, netiek sasniegts sākotnējais mērķis – sabiedrības interešu nodrošināšana vai uzņēmuma veiksmīga un peļņu nesoša attīstība.

Korupcijas skaidrošanā var izmantot arī formulu:²

KORUPCIJA = MONOPOLS + RĪCĪBAS BRĪVĪBA – ATBILDĪBA

Šī formula netieši norāda arī uz galvenajiem korupciju veicinošajiem apstākļiem. Korupcijas iespējamība pieaug gadījumos, ja personai ir monopolvara un plaša rīcības brīvība pieņemt lēmumus, izvirzīt noteikumus, bet tai pretī nav līdzsvarojosa atbildības, kontroles un sodīšanas mehānisma.

Tomēr svarīgi atcerēties, ka ikvienā situācijā galvenais ir katra cilvēka izvēle, cik atbildīgi pret sabiedrību vai uzņēmumu viņš rīkojas. Ja godaprāts un atbildība pret sabiedrību ir ļoti augsta, tad arī gadījumos, kuros amatpersonai būs vara un plašas iespējas brīvi pieņemt lēmumus un nepastāvēs adekvāti sodi, persona neizmantos šo situāciju ļaunprātīgi.

DIVI KORUPCIJAS FORMULAS PIEMĒRI

Uzņēmējdarbības vidē

Uzņēmums, kas nodrošina elektrības piegādi Latvijā, ir monopoluzņēmums, un tam nav līdzvērtīgu konkurentu. Tas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju. Tā kā tas ir vienīgais tirgus spēlētājs un uzņēmuma sniegtie pakalpojumi ir viena no neatņemamām cilvēku ikdienas vajadzībām, tad situācija, kurā pieprasījums būs vienmēr, bet piegādātājs ir viens, var veicināt korupciju. Uzņēmums var sākt diktēt noteikumus, paaugstināt tarifus utt.

Valsts, apzinoties šī uzņēmuma pakalpojumu nepieciešamību un piešķirot tam tiesības nodarboties ar uzņēmējdarbību, var paredzēt atbilstošus mehānismus, kā uzraudzīt monopoluzņēmuma darbību un regulēt cenas, nosakot cenu griestus. Tas parasti netiek darīts vidē, kurā cenas regulē tirgus. Valsts var izveidot kādu mehānismu, lai monopolsituācija neapdraudētu iedzīvotāju iespējas izmantot pakalpojumu. Piemēram, Latvijā darbojas Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija, kuras uzdevums ir rast līdzsvaru starp pakalpojumu sniedzēju un iedzīvotāju interesēm. Tātad komisija ir tā, kas novērš uzņēmuma patvaļīgas iespējas diktēt noteikumus.

Valsts pārvaldē

Ievēlot pašvaldības deputātus, vēlētāji viņiem uztic pilnvaras rīkoties ar pašvaldības līdzekļiem un pārvaldīt pašvaldības lietas iedzīvotāju interešu nodrošināšanai. Parasti lēmējvaras tiesības tajā pieder tikai pašvaldības deputātiem un vienīgi viņi ir tiesīgi lemt par pašvaldības līdzekļu izlietojumu.

Tās lēmējinstītūcijā ievēlēto deputātu darbību un atbilstību sabiedrības, nevis savtīgām interesēm uzrauga gan vietējo plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, gan opozīcijā palikušie deputāti, gan arī vietējā sabiedrība un arī Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Tātad ideālā gadījumā darbojas pietiekami plašs uzraudzības mehānisms, lai pašvaldība savā darbā nenovirzītos no sabiedrības interesēm. Savukārt, ja pašvaldības teritorijā nav neviena plašsaziņas līdzekļa vai tas ir pilnībā atkarīgs no pašvaldības un savā darbībā ir ļoti vājš, ja vietējie iedzīvotāji ir ļoti vienaldzīgi, pasīvi un neiesaistās pašvaldības darbā, tad pašvaldības pārstāvjiem būs visai plašas iespējas rīkoties, arī veikt kādas nelikumīgas darbības vai izmantot amatu privātam labumam. Tāpat ir svarīgi, lai par pārkāpumiem vai par neveiksmīgu amata pienākumu pildīšanu tiktu paredzēta atbildība – gan no plašsaziņas līdzekļu puses, kuri turpinātu sekot līdzi, kā ir atrisināta viena vai otra problēma, gan arī no sabiedrības puses, kas pārvērtētu katra deputāta piemērotību amatam, kad dotos uz nākamajām pašvaldību vēlēšanām.

¹ Šo definīciju lieto starptautiskā pretkorupcijas organizācija *Transparency International*.

² Klitaaragd R., Maclean-Abaroa R., Parris H.L. *Corrupt Cities. A Practical Guide to Cure and Prevention*. – Oakland, California: ICS Press, 2000, p. 26.

2.jautājums. Kādas ir korupcijas sekas?

Atšķirībā no citiem noziedzīgiem nodarījumiem viens no galvenajiem iemesliem, kas apgrūtina korupcijas mazināšanu, ir šī pārkāpuma slēptā daba, iesaistīto pušu savstarpējais izdevīgums, kā arī "neredzamais" cietušais (upuris).

Ja zaglis ielaužas veikalā un nozog dārglietas, tad uzreiz ir redzamas zagļa atstātās pēdas, pierādījumi (izlauztas durvis, izsisti stikli, uzlauzts seifs utt.) un ir skaidrs, ka cietušais ir veikala īpašnieks, jo viņam nodarīts konkrēts materiālais kaitējums. Arī piekaušanas gadījumā nodarītie miesas bojājumi un cietušais ir viegli identificējami. Ikvienam sabiedrībā nav šaubu par nodarījuma būtību un to, ka šāda rīcība nav pieļaujama. Turklāt šāda veida nodarījumi parasti nonāk policijas redzeslokā, jo par tiem ir gatavi ziņot paši cietušie vai liecinieki. Salīdzinājumā ar zādzību vai citu pārkāpumu korupcijai nav tik acīmredzamu pēdu, un parasti tas ir slēpts, neiesaistītajiem neredzams darījums.

Korupcija visbiežāk ir darījums, kurā abas (visas) iesaistītās puses gūst savstarpēju "labumu". Kukuļošanas gadījumā kukuļa devējs saņem pretī kādu labumu (piemēram, atļauju, licenci, izvairās no soda), bet kukuļa saņēmējs gūst personisku labumu (piemēram, naudu, kādu vērtīgu priekšmetu, dāvanu karti, ceļojumu). Kukuļa došana parasti notiek bez liecinieku klātbūtnes, tāpēc šādus noziedzīgos nodarījumus ir ļoti sarežģīti atklāt, līdz ar to neatsverama nozīme ir tam, ja persona, no kuras kukulis tiek pieprasīts, ir gatava par to ziņot tiesībsargājošajām iestādēm (KNAB).

Cilvēki nereti nespēj novērtēt korupcijas seku nozīmīgumu, jo koruptīvajiem darījumiem ir slēpts raksturs, cietušais šādā pārkāpumā nav tieši redzams, materiālais kaitējums var būt ļoti grūti aprēķināms, turklāt sekas var iestāties daudz ilgākā laika periodā.

Liepājas 1.vidusskolas jaunieši Pretkorupcijas stundā 2008.gada 16.janvārī

UZDEVUMS ATPAZĪSTI KORUPCIJAS "UPURI"!

Pirms plašāk tiek analizētas korupcijas sekas, svarīgi ir izprast pamatjautājumu – kāds ir korupcijas nodarītais kaitējums un kam tas tiek nodarīts. Tas palīdzēs labāk uztvert šī jēdziena būtību. Uzdodiet skolēniem jautājumu par cietušo divos koruptīvos darījumos!

1.gadījums

Ceļu policists pieprasa kukuli no autobraucēja par ātruma pārkāpumu. Autobraucējs vēlas izvairīties no soda, kas viņam būtu jāpiemēro par fiksēto pārkāpumu. Ceļu policists saņem kukuli – 20 LVL, savukārt autobraucējs samaksājot ietaupa, jo sods par šādu pārkāpumu būtu bijis 50 LVL un papildus autobraucējam tiktu piešķirti divi soda punkti. Kurš ir cietējs šajā situācijā un kādēļ?

2.gadījums

Tiesnesim par huligānismu apsūdzētās personas advokāts dāvina dāvanu karti 100 LVL vērtībā un dārgus Kubas cigārus, cerot uz maigāku sodu savam aizstāvamajam. Tiesnesis kā liels cigāru mīļotājs nespēj no cigāriem atteikties, taču no dāvanu kartes atsakās un piespiež pusgadu tsāku apcietinājumu, nekā sākotnēji bija iecerējis. Kurš ir cietējs šajā situācijā un kādēļ?

Kad ir noskaidrots korupcijas "upuris", apspriedieties, kurā no šiem gadījumiem būtu jāpiemēro lielāks sods un kādēļ.

Šīs diskusijas pamatuzdevums ir saprast, ka korupcijas dēļ cietējs lielākoties ir sabiedrība kopumā. Ceļu policijas korumpētība var nopietni apdraudēt ceļu satiksmes drošību gan citiem autobraucējiem, gan kājāmgājējiem. Tādējādi var būtiski palielināties arī avārijās bojāgājušo skaits. Cietējs var izrādīties arī pats autobraucējs, jo, turpinot pārgalvīgu braukšanu (zinot, ka vienmēr varēs ar kukuli atpirkties no soda), pakļauj savu un savu pasažieru dzīvības riskam. Arī ceļu policists var izrādīties cietējs, jo soda naudās neiekasētā nauda nenonāks valsts budžetā un tādējādi netiks izmantota mērķiem, kuriem tā būtu vajadzīga, arī paša policista atalgojumam un ceļu remontam.

Gadījumā ar tiesnesi sākotnēji šķietami mazais kukulis – cigāri – tomēr ir ietekmējis tiesneša lēmumu. Cietējs šajā gadījumā ir ne vien tas, kurš iesūdzējis huligānu tiesā, bet arī sabiedrība kopumā, jo tiesnesis ir pieņēmis lēmumu, nevis balstoties uz racionāliem argumentiem un lietas apstākļu izvērtējumu, bet gan ņemot vērā savtīgu labumu, ko viņš no lietas ir ieguvis. Līdz ar to ikviens sabiedrības loceklis vairs nevar būt drošs par to, ka citas lietas tiesā tiks spriestas taisnīgi, un tiek zaudēta uzticība likuma varai.

Tāpēc, kaut arī tiesnesis būs pieņēmis mazāku kukuli nekā ceļu policists, viņa nodarījumam būs daudz tālejošākas un plašākas sekas, tādēļ likumos par to ir paredzēts daudz bargāks sods.

Korupcijas sekas ir atkarīgas no nodarījuma veida. Ar korupciju visbiežāk saista kukuļošanas gadījumus. Lai arī tā ir viena no izplatītākajām korupcijas izpausmēm, taču noteikti nav vienīgā. Korupcijas izpausmes var būt ļoti atšķirīgas, sākot ar kukuļošanu un beidzot ar iedzīvošanos no sava amata vai pat "valsts sagrābšanu". Iepriekšējā uzdevumā jums bija iespēja par to pārliecināties, salīdzinot un analizējot divus dažādus kukuļošanas gadījumus, kuriem ir būtiski atšķirīga ietekme uz demokrātiju.

Parasti daudz vienkāršāk apkarojama ir zema līmeņa administratīvā korupcija, jo tajā ir daudz mazāks iesaistīto loks. Tāpat arī korupcijas sekas ir daudz mazākas nekā valsts sagrābšanas gadījumā, kad tiek grauti demokrātijas pamatprincipi. Izmantojot iedarbīgas metodes, var panākt kukuļošanas izskaušanu Ceļu policijā (piemēram, novēršot iespēju policistam vienpersoniski pieņemt lēmumu par autobrocēja pārkāpumu). Valsts sagrābšanas gadījumā korupcijas atklāšana ir ļoti sarežģīta un laikietilpīga, piemēram, pierādījumu vākšana par tādiem pārkāpumiem kā nelegāli iegūtu līdzekļu legalizācija jeb naudas atmazgāšana,³ kur noziedzīgā nodarījuma pēdas var slēpties beznodokļu zonās, nozieguma iniciatoriem izmantojot starpniekus. Piemērs šāda līmeņa korupcijas noziegumu izmeklēšanai ir tā sauktā "digitalizācijas lieta", proti, mēģinājums Latvijā ieviest digitālo televīziju. Šajā lietā labuma guvējs izrādījās ar Latvijas politisko eliti cieši saistītas personas, kuras slēpās aiz uzņēmuma, kas reģistrēts beznodokļu zonā jeb ārzonā. Ja šī lieta netiktu atklāta, valsts amatpersonas, kuras pieņēma lēmumu par šī uzdevuma uzticēšanu noteiktam uzņēmumam, pašas izrādītos labuma guvējas. Lieta šobrīd tiek izskatīta tiesā, un tajā ir aptuveni 20 apsūdzētie. Šī lieta tika atklāta, LTV Ziņu dienesta žurnālistei Ilzei Jaunaknei dodoties uz ārzonas salā reģistrētu uzņēmumu un mēģinot noskaidrot patiesos uzņēmuma īpašniekus.

KORUPCIJAS TIPOLOĢIJA⁴

1. līmenis. Zema līmeņa administratīvā korupcija

1. Ierēdņu kukuļošana, lai apietu likumu:
 - iedzīvotāju iniciatīva;
 - ierēdņa iniciatīva;
 - ierēdņu grupas organizēta izpildīšana.
2. Pārregulēšana, slēpšana un dezorganizācija no ierēdņu puses:
 - lai izspiestu vairāk kukuļus;
 - lai iegūtu lielāku varu un kontroli.
3. Licencēšanas un inspekcijas pilnvaru nelietīga izmantošana.

2. līmenis. Amatpersonu iedzīvošanās, valsts līdzekļu izšķērdēšana privātām vajadzībām

1. Valsts līdzekļu izmantošana privātām vajadzībām:
 - labumi, slēpts atalgojums;
 - luksusa automašīnas, ceļojumi, pieņemšanas, aprīkojums utt.;
 - automašīnu, apartamentu, vasarnīcu un citu materiālo vērtību piesavināšanās.
2. Spekulēšana ar valsts līdzekļiem:
 - īpašumu pārdošana;
 - biroju, aprīkojuma izīrēšana privātiem mērķiem;
 - valsts pārvaldes darbinieku darbaspēka izmantošana privātā darbā;
 - valsts uzņēmumu un īpašuma kvaziprivatizācija;
3. Nelikumīga rīcība un spekulēšana ar sabiedriskajiem īpašumiem un privatizāciju:
 - biznesa novirzīšana sev un sev tuviem draugiem;
 - interešu konflikta ignorēšana;
 - kukuļņemšana;
 - to likumu pārkāpšana, kuri nosaka konkurējošas izsoles u.c.
4. Savas ietekmes uztiepšana, manipulācija ar personāla lēmumiem:
 - iesaistīšanās nepotismā,⁵ klientelismā, favoritismā;
 - labumu izspiešana no pakļautajiem vai amata pretendentiem u.c.

3. līmenis. Korupcijas tīklu realizēta "valsts sagrābšana"

1. "Valsts sagrābšana", valsts institūciju *de facto* pārņemšana:
 - valsts institūciju izmantošana, lai vairotu savu bagātību u.c.
2. Slepeni sadarbības tīklu izveide, slepeni vienojoties par koruptīvām darbībām.
3. Vēlēšanu un politiskās konkurences graušana:
 - nelikumīga kampaņu un partiju finansēšana;
 - slēpto reklāmu izmantošana.
4. Likumdevēja varas izmantošana:
 - "likumu pārdošana" privātām vajadzībām;
 - pretkorupcijas likumdošanas bloķēšana;
 - apzināta vāju likumu pieņemšana;
 - pienākuma pārraudzīt izpildvaru nepildīšana;
 - neefektīva parlamentārā izmeklēšana.
5. Tiesu sistēmas korupcija:
 - labvēlīgu tiesu spriedumu "pārdošana";
 - daļēja vai nepatiesa izmeklēšana un apsūdzība.
6. Auditēšanas, izmeklēšanas un pārraudzības varas ļaunprātīga izmantošana.
7. Kompromitējošu materiālu vai draudu izmantošana politiska spiediena īstenošanai.
8. Plašsaziņas līdzekļu korupcija.

³ Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija (naudas atmazgāšana) ir nelegāli iegūtu līdzekļu pārvēršana lietojamā formā, maskējot šo līdzekļu nelegālo izcelsmi. Naudas atmazgāšanas sākumpunkts ir kriminālnoziedzīgā (narkotiku tirdzniecība, kontrabanda, izvairīšanās no nodokļu nomaksas utt.) gūtā "augļi", savukārt naudas atmazgāšanas noslēgumā šie "augļi" jau ir pārvērtēti par droši izmantojamiem līdzekļiem jebkāda veida vajadzībām.

⁴ Karklins Rasma. *The System Made Me Do It. Corruption in Post-Communist Societies*. – New York, London: M.E.Sharp Inc. 2005, p. 25.

⁵ Nepotisms ir interešu konflikts, kurš attiecas uz situāciju, kur persona kā amatpersona mēģina nodrošināt labvēlību saviem radniekiem, klana biedriem un novadniekiem.

3.jautājums. Kāda ir katra indivīda atbildība korupcijas mazināšanā?

Katrs indivīds – vienalga, vai viņš būtu skolotājs, skolēns, pensionārs, deputāts, biznesmenis, žurnālists, šoferis, muitnieks vai policists, – korupcijas novēršanā var paveikt neatsverami daudz. Tas, kādu lēmumu pieņem viens konkrēts cilvēks, var ietekmēt arī citu cilvēku rīcību vai radīt šai rīcībai noteiktus apstākļus.

Lektore Līga Stafeca Jauniešu pilsoniskās izglītības projekta ietvaros Dobeles 1.vidusskolas jauniešiem skaidro Valstiskā godaprāta sistēmu, 2008.gada 15.janvārī

VALSTS DEMOKRĀTIJAS UN TIESISKUMA KVALITĀTI MĒS IETEKMĒJAM NE TIKAI VIENREIZ ČETROS GADOS, DODOTIES UZ VĒLĒŠANĀM, BET GAN IK DIENU – PIENEMOT LĒMUMUS, KAS STIPRINA VAI GRAUJ LATVIJAS TIESISKUMU. KATRA PILSOŅA INDIVIDUĀLĀ IZVĒLE ZĪMĒ KOPĒJO LATVIJAS TIESISKUMA AINU.

Tādēļ korupcijas mazināšana lielā mērā ir katra indivīda atbildība. Tas nav tikai valsts institūcijas – Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) – uzdevums, bet ikvienas personas rīcība, nonākot situācijā, kad pretējā puse piedāvā “nokārtot darījumu”, vai arī pašam rodas vilinājums pasteidzināt kādu lietu nokārtošanu. Tāpat pirmais uzdevums korupcijas mazināšanā ir pateikt “nē!” šādās situācijās.

Otrs uzdevums, ko katrs indivīds var veikt, rūpējoties ne tikai par savu labklājību, bet arī sabiedrības interesēm, ir būt atbildīgam savu pienākumu izpildē – neatkarīgi no tā, vai tas ir amats pašvaldībā, valsts institūcijā vai arī kādā privātā uzņēmumā. Korupciju būs daudz vieglāk un ātrāk atklāt, ja mēs nebūsim vienaldzīgi par to, kas notiek apkārt, un nesavtīgi rīkosimies, tiklīdz kļūsim par lieciniekiem kādam koruptīvam darījumam vai netiešā veidā iegūsim informāciju par to. Šādu atbildīgumu mēdz dēvēt par “trauksmes celšanu”.

Ar jēdzienu “trauksmes celšana” parasti apzīmē uzmanības piesaistīšanu sabiedrības vārdā, lai atklātu korupciju vai apdraudējumu sabiedrībai.⁶ Tā tiek skaidrota kā personas rīcība organizācijā, kas pievērš uzmanību pretlikumīgai vai neētiskai citu personu uzvedībai vai arī pašas organizācijas prettiesiskai rīcībai.⁷ Tiek norādīts, ka personas rīcībai ir jābūt sabiedrības interešu

6 Brian M. *Whistleblowing and Nonviolence. Peace and Change.* – Vol. 24, No. 3, January 1999, p. 15.

7 Seagull L.M. *Whistleblowing and corruption control. In Controlling Corruption.* – Ed.by R.Williams, A.Doig. The Politics of Corruption 4. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2000.

vadītai, nevis jābalstās uz personiskām interesēm vai aizvainojumu.⁸ Tāpat trauksmes cēlētājam jābrīdina par nelikumīgām vai neētiskām organizācijas vai tās pārstāvju darbībām, kas var apdraudēt citus organizācijas dalībniekus vai visu sabiedrību kopumā. Un trauksmes cēlētājam jārīkojas plašāku sabiedrības interešu vārdā.

Diemžēl Latvijā par šādiem gadījumiem ir dzirdēts visai maz. Tomēr tas ir neatsverams palīgs korupcijas apkarošanai šī nozieguma slēptā rakstura dēļ. Latvijā plašāk ir izskanējuši tikai daži gadījumi, dažos no tiem ar aktīvu trauksmes cēlēju rīcību ir izdevies novērst korupciju (Jūrmalgeita) vai arī ātrāk pabeigt lietu izmeklēšanu.

8 Calland R., Dehn G. *Whistleblowing Around the World: the State of the Art. The Role of the Individual, Organizations, the State, the Media, the Law and Civil Society.* – Whistleblowing Around the World. Law, Culture, Practice. Cape Town, South Africa: The Open Democracy Advice Centre, 2004, p. 9.

TRAUKSMES CĒLĒJU IETEKME

1. piemērs. Balvu policista gadījums

Trauksmes cēlējs:

Divdesmit gadu vecs policijas kaprālis, Balvu rajona Policijas pārvaldes Ceļu policijas inspektors Armands Logins.

Pēc Policijas akadēmijas beigšanas dzimtās pilsētas Policijas pārvaldē strādāja nepilnu gadu. Viņš pēc kolēģu darbībām, slēpjot cita inspektora Aigara Pužūļa dzērumā izdarīto satiksmes negadījumu, kurā bojā gāja jauniešs, ziņoja prokuraturai par pierādījumu viltošanu, ko organizēja viņa kolēģi. Pēc tam, kad notikušais nāca gaismā, A.Logins paziņoja, ka plāno pamest darbu policijā, jo "jutis, ka darbabiedriem ar savu "izlēcienu" viņš nepatīk, lai gan acīs tieši neviens neko nesakot". Taču vēlāk policists domas mainīja un žurnālistiem apgalvoja, ka, "ja arī darbu pametīšot, tad pie vainas būs zemois atalgojums un motivācijas trūkums".⁹

Lietā iesaistītie:

Aigars Pužulis – avāriju izraisījušais policijas inspektors

Arkādijs Kravalis – Ceļu policijas priekšnieks, atbilstoši dienesta stāvoklim pārņēma vadību satiksmes negadījuma noformēšanā

Solvita Vīgante – Balvu rajona Policijas pārvaldes Kriminālpolicijas priekšiece, piedalījās pierādījumu viltošanā

Vents Sobočevskis – S.Vīgantes dzīvesbiedrs, Balvu rajona tiesas tiesnesis, atradās automašīnā kopā ar dzīvesbiedri laikā, kad tika plānota pierādījumu viltošana

Andrejs Aleksejevs – policijas inspektors, avāriju izraisījušā kolēģa vietā veica analīzes

Īss situācijas apraksts:

2006.gada martā Balvu Kriminālpolicijas inspektors dzērumā nāvējoši sabrauca 18 gadu vecu jaunieši. Vairāki Balvu Kriminālpolicijas inspektori bija iesaistīti pierādījumu viltošanā, lai palīdzētu kolēģim izvairīties no soda. Viens no kolēģiem dzērumā esošā policista vietā nodevis asins analīzes Gulbenes poliklīnikā, jo Balvu poliklīnikā vainīgais policists bija labi pazīstams un analīžu viltošana nebūtu iespējama.

Policists A.Logins, kurš vēlāk atklāja pārkāpumus, presei komentēja: "Manā klātbūtnē Ceļu policijas priekšnieks Kravalis lika alkometrā iepūst nevis avārijas izraisītājam Pužulim, bet gan Aleksejevam. Tā tika izdarīts melnīgs mērijums, ka avārijas izraisītājs nav dzēris. Tajā pašā laikā automašīnā iekāpa arī Pužulis, kurš teica, ka joka pēc iepūtīšot alkometrā. Viņa izelpa uzrādīja 2,15 promiles alkohola. Taču es šo mērijumu nepaspēju izdrukāt, jo Ceļu policijas šefs personīgi izņēma man no rokām alkometru. Uz Gulbeni braucām ar Vīgantes dienesta automobili. Pa ceļam Kriminālpolicijas priekšiece skaļi Aleksejevam mācīja Pužūļa personas kodu un citus datus, kā arī atdarināt Pužūļa parakstu. Slimnīcā analīzes paņēma no Aleksejeva, kurš uzdevās par Pužūli. Pēc tam mēs atgriezāmies Balvos."¹⁰

Cietušais slimnīcā no gūtajām traumām mira. Tā kā notikumā bija iesaistīti konkrētā policista priekšnieki, A.Logins, kurš toreiz nesen bija sācis strādāt Ceļu policijā, pēc cietušā nāves par negadījumu un pierādījumu viltošanu izstāstīja vietējai prokuratūrai.

Situācijas atrisinājums:

Šajā situācijā paralēli tika izvērtēta gan iesaistīto personu atbilstība ieņemamajam amatam (disciplināratbildība), gan arī ierosināta kriminālieta par pārkāpumu.

Dienesta pārbaude jau ir noslēgusies, atsevišķas personas ir pārsūdzējušas piemēroto disciplinārsodu, un nav skaidrības vienīgi par A.Pužūli, kura lietā šī materiāla rakstīšanas brīdī vēl nav zināms otrās instances tiesas lēmums.

Disciplinārsodi

Tā kā negadījumā bija iesaistītas daudzas policijas amatpersonas un bija jāizvērtē amatpersonu rīcība, kriminālprocesa lietu savā pārziņā pārņēma Valsts policijas Iekšējās drošības birojs.

Ceļu policijas priekšnieks A.Kravalis un Kriminālpolicijas inspektors A.Aleksejevs tika sodīti ar disciplinārsodu – brīdinājumu par neatbilstību ieņemamajam amatam.

Sodīti arī policisti, kas bija iesaistīti avārijas lietā; lielākā daļa no viņiem pārcelti darbā citur un pazemināti amatā. Kriminālpolicijas biroja priekšiecei S.Vīgantei tika piemērots disciplinārsods – pazemināšana amatā.

Patlaban Balvu rajona Policijas pārvaldē vairs nestrādā neviens no policistiem, kurus vaino sava kolēģa pastrādātā nozieguma piesegšanā, taču dienestu turpina Ceļu policijas inspektors A.Logins. Arī trauksmes cēlētājam tika piemērots disciplinārsods – brīdinājums par neatbilstību ieņemamajam amatam. Valsts policijas Iekšējās drošības biroja pārstāve komentēja, ka "ne saņemot kriminālprocesi, ne dienesta pārbaudes gaitā, ne no Balvu rajona prokuratūras, ne no citām personām netika saņemta informācija, ka tieši A.Logins ir ziņojis par iespējamiem pārkāpumiem un viņš nebūtu jāsauc pie disciplināras atbildības".¹¹ Taču piemēroto disciplinārsodu A.Logins pārsūdzēja, un disciplinārsods tika mīkstināts – nomainīts uz rājienu.

Savukārt A.Pužulim tika piemērots disciplinārsods – atvaļināšana no dienesta. Šo sodu A.Pužulis apstrīdēja Iekšlietu ministrijas ietvaros, bet sods palika spēkā, taču ministrijas lēmumu A.Pužulis apstrīdēja tālāk Administratīvajā rajona tiesā. Tiesa ministrijas lēmumu atcēla, ko savukārt pārsūdzēja ministrija, lūdzot atcelt tiesas spriedumu pilnā apjomā un atbrīvot A.Pužūli no amata. Bukleta tapšanas gaitā vēl nebija zināms nākamās instances lēmums.

Vainīgais kriminālpolicijas inspektors A.Pužulis ir atlaists no darba un Rēzeknes tiesas tiesnese viņam piespriedusi nosacītu cietumsodu uz četriem gadiem¹² un divu gadu pārbaudes laiku, uz trim gadiem atņemta arī autovadītāja apliecība. Bez tam no A.Pužūļa par labu cietušajai (bojāgājušā mātei) tika piedzīta kaitējuma atlīdzība – 5250 LVL. A.Pužulis pašlaik ir pārsūdzējis spriedumu.

Kriminālpolicijas priekšiece S.Vīgante pārcelta darbā uz Gulbenes Policijas pārvaldi, bet A.Aleksejevs pārcelts dienestā uz Alūksnes rajona Policijas pārvaldi. Ceļu policijas priekšnieks A.Kravalis ir devies pensijā.

Piespriestais sods vainīgajam policistam no tiesas procesā iesaistītajām pusēm tika vērtēts kā pārāk maigs. Balvu rajona Ceļu policijas priekšnieks Modris Zaķis presei komentē spriedumu: "Man šodien Balvos policista formā ir kauns iziet uz ielas! Ar šo spriedumu ir izdarīts lāča pakalpojums visai policijai, mēs esam iestumti vēl dziļāk dubļos. Sabiedrībai rodas iespaids, ka cilvēki tiek vērtēti pēc amatiem, nevis pēc izdarītajiem noziegumiem. Nezinu, kā būs ar pierādījumu viltotāju tiesāšanu, taču man personīgi liekas, ka tiem gan nāksies sēdēt."¹³

Atbildes vēstulē *Delnai* Valsts policijas Iekšējās drošības birojs norāda arī uz trauksmes cēlēja A.Logina vainu: "Nav pamata masu medijos izskanējušai informācijai, ka tieši A.Logins veicis darbības un pirmais ziņojis par notikušo, jo par notikušo Balvu rajona prokuratūrā A.Logins sniedzis liecības tikai trīs dienas pēc notikušā un Balvu rajona prokuratūrā jau bija informācija no cietušā mātes par aizdomām, ka, iespējams, policijas darbinieks, kurš notrieca viņas dēlu, bija atradies alkohola reibumā, un tikai prokuratūras darbinieku rīcības (nopratināšanas) rezultātā A.Logins bija spiests izstāstīt notikušo. Arī A.Logins pats ir piedalījies pierādījumu viltošanā un neizrādīja nekādu iniciatīvu, lai novērstu iespējamās nelikumības, bet tieši pretēji – atbalstīja, nogādājot A.Aleksejevu uz slimnīcu un par notikušo faktu neinformēja nedz iestādes vadību, nedz Balvu RPP dežurantu. Bez tam, atrodoties Gulbenes slimnīcā, A.Logins nodeva nosūtījumu uz A.Pužūļa vārda medicīnas iestādes darbiniekiem, stāvēja visu laiku blakus un neiebilda, ka pārbaudāmā persona nav tā, kas minēta nosūtījumā. Līdz ar to A.Logins ar savu līdzdalību tieši atbalstīja, ka tiek maldināti medicīnas iestādes darbinieki."¹⁴

⁹ Alberte I., Sprinģe I. *Viņi mūs pārsteidza*. – Diena, 30.12.2006.

¹⁰ Ratseps R. *Faktiski piedzēries, juridiski – skaidrā*. – Latvijas Avīze, 18.03.2008.

¹¹ *Balvu satiksmes negadījumā iesaistītie policisti apstrīd piemērotos disciplinārsodus*. – LETA, 03.08.2006.

¹² Piespriestais brīvības atņemšanas sods netiks izpildīts, ja divu gadu un 6 mēnešu pārbaudes laikā A.Pužulis neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, nepārkāps sabiedrisko kārtību un izpildīs tiesas uzliktos pienākumus.

¹³ *Balvu satiksmes negadījumā iesaistītie policisti apstrīd piemērotos disciplinārsodus*. – LETA, 03.08.2006.

¹⁴ Valsts policijas Iekšējās drošības biroja atbildes vēstule *Delnai* Nr. 20/4-S-1397, 2008.gada 16.maijā.

TRAUKSMES CĒLĒJU IETEKME

2. piemērs. Kukuļošana Jūrmalas mēra vēlēšanās (2005) jeb Jūrmalgeita

Situācijā iesaistītie:

Ilmārs Ančāns – Jūrmalas domes deputāts, trauksmes cēlējs
Juris Hlevickis – bijušais Jūrmalas domes priekšsēdētājs, viens no kukuļošanas organizatoriem
Germans Milušs – BMW tirgotājs, viens no kukuļošanas organizatoriem, viens no trim lielākajiem zemes īpašniekiem Jūrmalā, nav nevienas politiskās partijas biedrs
Gvido Harijs Volbrugs – partijas *Jaunais centrs* deputāta kandidāts, viens no kukuļošanas organizatoriem
Leonīds Lasmanis – partijas *Jaunais centrs* deputāta kandidāts, viens no kukuļošanas organizatoriem un starpniekiem, uzņēmējs

Situācijas konteksts:

2005.gada pašvaldību vēlēšanās Jūrmalas domē tika ievēlētas 13 politiskās partijas uz 15 deputātu vietām, kas veidoja ļoti sadrumstalotu pilsētas pašvaldības lēmējvaras sastāvu. Balsojumā par mēra kandidātiem balsis sadalījās ļoti līdzīgi, un starp partijas *Jaunais laiks* (JL) kandidāti Inesi Aizstrautu un Latvijas Pirmās partijas (LPP) kandidātu iepriekšējo Jūrmalas domes priekšsēdētāju Juri Hlevicki izšķiroša bija viena balss.

LPP kandidāta atbalstītāji izteica piedāvājumu partijas *Mūsu zeme* deputātam Ilmāram Ančānam apmaiņā pret atlīdzību un amatiem pašvaldības uzņēmumos balsot par J.Hlevicki.

Ziņošana Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam (KNAB):

Deputāts I.Ančāns sākotnēji piekrita, ka mēra vēlēšanās atbalstīs J.Hlevicki, taču divas dienas pirms mēra vēlēšanām informāciju par kukuļa piedāvājumu nodeva KNAB, un tiesībsargājošās iestādes sāka kukuļdošanā iesaistīto personu novērošanu un telefonsarunu noklausīšanos. Tālākie notikumi attīstījās strauji: mēra vēlēšanu dienā Jūrmalas domes tualetē viens no kukuļdošanā iesaistītajiem – Gvido Harijs Volbrugs – ielika naudu I.Ančāna žaketes kabatā. Pēc kukuļa saņemšanas I.Ančāns tomēr nobalsoja par I.Aizstrautu, savukārt KNAB vakarā aizturēja kukuļdošanas starpniekus. Vēlāk tika apsūdzēts arī pats mēra kandidāts J.Hlevickis.

Lietā noklausīto telefonsarunu saturs liecina, ka kukuļošanas organizēšanā iesaistīts daudz vairāk personu, starp tām arī tolaik augsti politiķi – Latvijas Pirmās partijas/partijas Latvijas ceļš (LPP/LC) priekšsēdētājs, satiksmes ministrs Ainārs Šlesers, Tautas partijas dibinātājs un bijušais vadītājs, bijušais Ministru prezidents dibinātājs Andris Šķēle, TB/LNNK biedrs Eižens Cepurnieks, uzņēmējs Valerijs Barjers un vairākas citas amatpersonas, kam izšķirīgajos brīžos tika ziņots par notikumiem. Pierādījumu trūkuma dēļ viņu iespējamā saistība ar kukuļdošanas organizēšanu netika izvērtēta.

Ziņotāja aizsardzība:

I.Ančānam tika piemērota procesuālā aizsardzība, tādēļ pirmā tiesas sēde notika slēgti. Pats I.Ančāns uzskatīja, ka sēdēm noteikti jānotiek atklāti, lai sabiedrība var sekot līdzi to gaitai. Tomēr, ņemot vērā lietas apstākļus un nopietnās biznesa intereses Jūrmalā, kas padarīja mēra amatu tik nozīmīgu, I.Ančānam un viņa ģimenei uz laiku tika nodrošināta apsardze. Lai arī sabiedrība par šo gadījumu uzzināja nedaudz vēlāk, tā publiskais raksturs tomēr nodrošināja papildu aizsardzību, jo sabiedrība un plašsaziņas līdzekļi rūpīgi sekoja līdzi notikumu attīstībai.

Situācijas atrisinājums:

Zemgales apgabaltiesa trīs cilvēkus ir atzinusi par vainīgiem. G.Milušam un J.Hlevickim piemēroja cietumsodu uz pieciem gadiem ar mantas konfiskāciju. J.Hlevicki apcietināja tiesas

zālē, taču G.Milušs nebija ieradies uz tiesas sēdi un vēlāk izrādījās, ka viņš ir izbēdzis no valsts. Bukleta sagatavošanas brīdī nebija pieejama jauna informācija par viņa meklēšanas rezultātiem. Līdz ar to viens no sodītajiem sodu vēl nav sācis izciest.

Trešajam lietā apsūdzētajam – G.H.Volbrugam – tiesa piemēroja nosacītu brīvības atņemšanu uz trīs gadiem ar trīs gadu pārbaudes laiku. Viņam piespriests maigāks sods, jo tiesa ņēma vērā viņa veselības stāvokli, attieksmi pret nodarīto, kā arī to, ka vaļsirdīgi atzinies un veicinājis izmeklēšanu.

Apsūdzība tika izvirzīta vēl vienai personai, pret kuru bija sāka kriminālvajāšana – L.Lasmanim. Arī viņa atrašanās vieta nav zināma. Pēc tam, kad viņš bija izvairījies no tiesas, tiesa lēma viņa lietu izdalīt atsevišķi, lai šī izvairīšanās nekavētu tiesas darbu.

Situācijas ietekme:

Šis gadījums izraisīja plašas sociālpolitiskās sekas. Publiskotās telefonsarunas atklāja gan uzņēmēju un politiķu ciešo mijiedarbību, gan politikas valodu kopumā, atklājot, kā (iespējams – ne tikai Jūrmalas domē) tiek meklēti kandidāti un pieņemti lēmumi. Sabiedrības sašutums un kritika, ka atklātajam neseko adekvāta valdības reakcija, toreizējo premjeru Aigaru Kalvīti piespieda prasīt viena telefonsarunu dalībnieka – satiksmes ministra A.Šlesera – demisiju. Tāpat no amata tika atbrīvotas arī citas lietā iesaistītās amatpersonas.

Savukārt tiesas spriedums, kura rezultātā vainīgi saņēma sodu – reālu brīvības atņemšanu uz pieciem gadiem, bija ar daudz lielāku sociālpolitisku nozīmi, jo tas ir sods par līdz šim lielāko atklāto politiskās korupcijas skandālu Latvijā. Kā to novērtēja eksperti, Jūrmalgeitas spriedums varētu mazināt kukuļotāju nesodāmības apziņu.

Dienas komentētājs Askolds Rodins norāda, ka "viens otrs jautājums palicis neatbildēts, spriedumus var pārsūdzēt. Taču kopumā prāvas iznākums vērtējams kā svarīgs solis ceļā uz tiesisku valsti. Gūts apstiprinājums, ka sods par korupciju var būt arī reāla nonākšana kroņa maizē. Tas ir trieciens potenciālo korumpantu nesodāmības apziņai un apliecinājums, ka ietekmīgi aizbildņi nav bezzobainas tiesāšanas garantija. Par to derētu padomāt arī tiem, kuriem izvēle starp sadarbību ar tiesībsargiem vai lojalitātes saglabāšanu pret "krusttēviem" vēl tikai priekšā".¹⁵

Jaunieši pretkorupcijas vasaras skolas lekciju starplaikā

¹⁵ Rodins A. *Vainīgi*. – Diena, 24.03.2007.

TRAUKSMES CĒLĒJU IETEKME

3. piemērs. Kubuļu pagasta vēlēšanu komisijas gadījums

Trauksmes cēlējs:

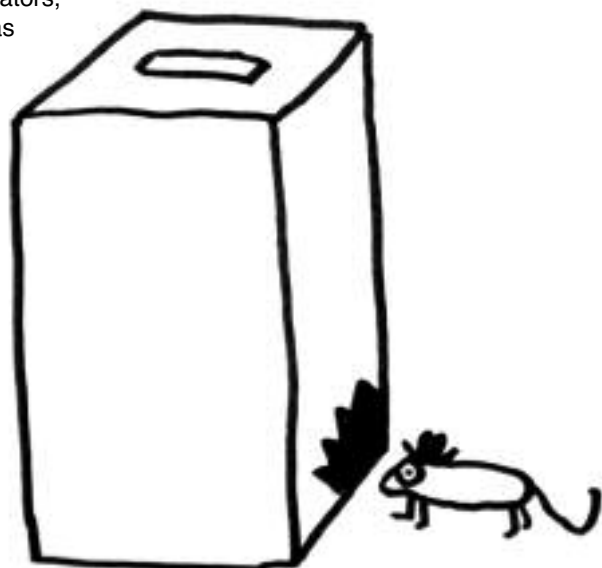
Inese Kuzma, vēlēšanu komisijas locekle, skolas pavāre, kas 2006.gada Saeimas vēlēšanu laikā ziņojusi Centrālajai vēlēšanu komisijai par Kubuļu pagasta vēlēšanu komisijas pārkāpumiem – vēlēšanu rezultātu viltošanu par labu Kubuļu pagasta priekšsēdētājam Jurim Boldānam (TB/LNNK), viltojot vismaz 45 vēlēšanu biļetenus.

Situācijā iesaistītie:

Inese Kuzma – vēlēšanu komisijas locekle, trauksmes cēlēja par balsu viltošanu iecirknī
Juris Boldāns – bijušais Kubuļu pagasta padomes priekšsēdētājs, balsu viltošanas organizators, Saeimas deputāta kandidāts, balsošanas rezultātā ievēlēts Saeimā

Vēlēšanu komisijas locekļi, kuri viltoja vēlēšanu rezultātus:

Maruta Apine – vēlēšanu komisijas priekšsēdētāja
Maija Laicāne – sekretāre
Ligita Trupovniece – locekle
Vera Litviņeca – locekle
Māris Bērziņš – loceklis
Aina Stahovska – locekle
Igoris Boldāns – Jura Boldāna dēls, vēlēšanu rezultātu viltošanas atbalstītājs

Īss situācijas apraksts:

Balvu rajona Kubuļu pagasta vēlēšanu komisijā darbojās septiņi cilvēki. Atšķirībā no pārējām vēlēšanu komisijas locekļēm I.Kuzma nebija pagasta padomes darbiniece. Lai panāktu savu ievēlēšanu Saeimā, J.Boldāns uzkūdīja M.Apini ierakstīt vēlēšanu sarakstos vietējos iedzīvotājus, kuri neieradīsies uz vēlēšanām. Vēlēšanu komisijas priekšsēdētāja M.Apine piekrita izpildīt J.Boldāna dotos norādījumus un iesaistīja iecerētajā likumpārkāpumā vēl četras vēlēšanu komisijas locekles, arī I.Kuzmu.

Vēlēšanu dienā vēlēšanu komisijas priekšsēdētāja izmantoja Kubuļu pagasta padomes rīcībā esošo vietējo iedzīvotāju personu datu bāzi un ierakstīja balsotāju sarakstos ne mazāk kā 21 pagasta iedzīvotāju un vēl vismaz 28 personas no J.Boldāna iedotā saraksta (ko viņam palīdzēja sagatavot viņa dēls I.Boldāns). Komisijas locekles viltoja šo iedzīvotāju parakstus balsotāju sarakstos un attiecīgi ne mazāk kā 49 apvienības *Tēvzemei un Brīvībai/LNNK* 19.kandidātu saraksta vēlēšanu zīmes, ielika tās vēlēšanu aploksnēs un iemeta vēlēšanu urnā, bet pēc vēlēšanu iecirkņa slēgšanas saskaitīja viltotās vēlēšanu zīmes kopā ar pārējām par 19.kandidātu sarakstu nodotajām derīgajām vēlēšanu zīmēm, iekļaujot šīs nepatiesos vēlēšanu rezultātus iecirkņa balsu skaitīšanas protokolā.

Vēlēšanās J.Boldāns tika ievēlēts Saeimā no *Tēvzemei un Brīvībai/LNNK* saraksta. Vēlēšanu komisijas locekle I.Kuzma, kaut arī pati bija parakstījusi vēlēšanu protokolu, pēc balsu saskaitīšanas par notikušajiem pārkāpumiem ziņoja Centrālās vēlēšanu komisijas vadītājam Arnim Cimdamam un sāka sadarboties ar prokuratūru un Drošības policiju. Kā prese vēlāk rekonstruē notikumus I.Kuzma: "Divos naktī atnāku mājās uzvilktā. Nevaru aizmigt stundas trīs. Ja liels stress, mēdzu murgos runāt. Vīrs pieceļas un saka: nu ko tu vāries! Nu kas tev! Izstāstu. Šis uzreiz: nē, šito tā nevar atstāt, jāziņo! Es ieeju dušā un dzirdu, vīrs jau zvina uz 1188 un prasa [Centrālās vēlēšanu komisijas vadītāja] Cimdara numuru. Prokuratūrā man saka – jāsadarbojas. Es arī stāstīju visu, kā bija. Atbrauc vēl cilvēki no Valmieras prokuratūras un Rēzeknes apgabaltiesas. Tikmēr jau Drošības policija braukā pa Kubuļu mājām un salīdzina

parakstus. Man sāk zvanīt žurnālisti, atbrauc Cimdars un spiež roku pateicībā."¹⁶
Pēc plašsaziņas līdzekļos publicētās informācijas, J.Boldāns pāris dienu pēc vēlēšanām ir brīdinājis arī vēlēšanu komisijas priekšsēdētāju nesadarboties ar Drošības policiju un nevienam neko nestāstīt. M.Apine masu saziņas līdzekļiem stāstīja, ka dažas dienas pēc skandāla J.Boldāns viņu uzaicinājis uz tikšanos degvielas uzpildes stacijā, kur ārpus mašīnām izteicis brīdinājumu. Saruna ierakstīta, jo M.Apinei līdz bijis drošības struktūru izsniegts diktofons.¹⁷

Situācijas atrisinājums:

Pēc informācijas nonākšanas atklātībā tika sākta izmeklēšana. Tiesā vēlēšanu komisijas locekles savu vainu atzina, savukārt ne I.Boldāns, ne J.Boldāns savu vainu neatzina.

2007.gada oktobrī pirmās instances tiesa – Latgales apgabaltiesa – bijušo Kubuļu pagasta priekšsēdētāju un 9.Saeimas deputātu J.Boldānu atzina par vainīgu apsūdzībās par 9.Saeimas vēlēšanu biļetenu viltošanu Balvu rajona Kubuļu pagastā un piemēroja viņam reālu brīvības atņemšanu uz astoņiem mēnešiem. Kā papildsods piemērots aizliegums divus gadus kandidēt Saeimas, Eiropas Parlamenta, pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanās. Vēlāk augstākās instances tiesa brīvības atņemšanas termiņu samazināja uz sešiem mēnešiem.¹⁸

Kriminālvajāšana aizdomās par līdzdalību biļetenu viltošanā tika sākta arī pret četrām Kubuļu pagasta vēlēšanu iecirkņa locekļēm: M.Apini, komisijas locekļiem V.Litviņecu, A.Stahovsku, L.Trupovnieci, kā arī J.Boldāna dēlu I.Boldānu. Vēlēšanu komisijas priekšsēdētājam tiesa piesprieda naudas sodu piecu minimālo mēnešalgu (600 LVL) apmērā, I.Boldānam – naudas sodu septiņu mēnešalgu (840 LVL) apmērā.

Pēc notikušā I.Kuzma atzīst: "Esmu ticīgs cilvēks, un būtu grēks ar tādiem sirdsapziņas pārmetumiem dzīvot. Tagad jau viss norimies. Ikdienā dažs mani paslavē un dēvē par drošsirdi, bērni skolā saka – pavārit, redzējām tevi pa televizoru. Ir jau, kas klusē. Acīs gan neviens atklāti neknābj, taču, ko domā patiesībā, nezinu. Es pēc tā visa pateicu, ka nekādās komisijās vairs nedarbošos. Arī no skolas vecāko padomes izstājos."¹⁹

Pretkorupcijas vasaras skolas absolventi

¹⁶ Alberte I., Sprīņģe I. *Viņi mūs pārsteidza*. – Diena, 30.12.2006.

¹⁷ *Laikraksts: Boldāns brīdinājis nesadarboties ar policiju*. – LETA, 02.12.2006.

¹⁸ <http://www.at.gov.lv/lv/information/about-trials/2008/marts2008/20080313/>

¹⁹ Alberte I., Sprīņģe I. *Viņi mūs pārsteidza*. – Diena, 30.12.2006.

4.jautājums. Kā skolēni var labāk apzināties personīgo atbildību korupcijas mazināšanā?

Lai palīdzētu skolēniem labāk saprast ikvienas personas rīcības nozīmīgumu, iejūtoties situācijā, kad jāpieņem izšķirošs lēmums, piedāvājam izspēlēt īpaši šai mācību programmai sagatavotu lomu spēli. Pēc īsas sarunas par lomu spēles varbūtējo iznākumu un šāda iznākuma iemesliem aicinām skolēnus iepazīstināt ar Valstiskā godaprāta sistēmu, kas tiek attēlota kā māja, kas kalpo par veiksmīgu ilustrāciju korupcijas sekām un palīdz saprast ne vien katra atsevišķa indivīda, bet arī dažādu institūciju atbildību par korupcijas izplatību. Valstiskā godaprāta māja, kas nodrošina labklājību, likuma varu un ilgtspējīgu attīstību, sabrūk, ja indivīdi vai institūcijas neizjūt savu atbildību korupcijas novēršanā.

ZĪMUĻU PAGASTA NOZAGTĀS VĒLĒŠANAS

Spēles gaita

- 1) Sadaliet skolēnus piecās komandās (katrā apmēram vienāds skaits skolēnu) un izskaidrojiet viņiem spēles noteikumus.
- 2) Nolasiet situācijas aprakstu (skatīt tālāk) un pēc tam to izdaliet katrai grupai. Katrai no grupām izdaliet arī viena personāža raksturojumu (skatīt tālāk).
- 3) Izskaidrojiet skolēniem, ka viņiem jāiejūtas iedalītā personāža situācijā, izmantojot visu par šo personāžu viņiem zināmo informāciju.
- 4) Ļaujiet skolēnu grupām 10 minūtes apspriesties, lai vienotos par to, kā rīkosies attiecīgās grupas personāžs.
- 5) Pēc 10 minūtēm noteiktā secībā aiciniet katras grupas vienu vai divus pārstāvjus īsumā iepazīstināt pārējās grupas ar savu personāžu (pārējām grupām papildinformācija par šo personāžu nav pieejama) un pastāstīt, kā viņu personāžs pamatos savu rīcību.
- 6) Ieteicam sākt ar Maiju, savukārt Vilka rīcību noskaidrot pēdējo (Maija > Žanis > Andris > Ansis > Vilks). Varat izdarīt atzīmes uz tāfeles, savelkot kopā personāžus, kas sadarbosies, vai vienkārši pieliekot plusu vai mīnusu atkarībā no tā, vai personāžs nolēmis rīkoties un atklāt nelikumības vai arī nedarīt neko.
- 7) Brīdī, kad skolēni iepazīstina ar izvēlēto stratēģiju, var uzdot papildjautājumus, piemēram, vai Maija, izdarot savu izvēli, ir ņēmusi vērā savus ģimenes apstākļus un kā viņas lēmums tos varētu ietekmēt utt. Spēlē apzināti ir ietverti personāžu apraksti, lai parādītu, ka izvēle iesaistīties koruptīvās darbībās parasti notiek konkrētā situācijā, kur personai ir jāizsver sekas, kādas varētu rasties pieņemtā lēmuma dēļ, kas ne vienmēr ir bez riska kaut ko zaudēt (darbu, ienākumus, apkārtnējo cieņu, uzticību utt.).
- 8) Noskaidrojiet, kas, pēc skolēnu domām, bija galvenie iemesli, kādēļ notika šāds pārkāpums. Skolēniem būtu jānovērtē galvenie korupcijas izcelšanās iemesli. Parasti tie ir vairāki: savtīgums, "savējo" sindroms (savi "gali" visur!), pasīvi iedzīvotāji un pasīvi konkurenti, zemi iedzīvotāju ienākumi, morāli ētisko vērtību degradēšanās utt.
- 9) Atgādiniet skolēniem par situāciju ar Kubuļu vēlēšanu iecirkni (sk. trešo trauksmes cēlēja piemēru) un to, ka viena cilvēka rīcība var izmainīt notikumu gaitu un nodrošināt tiesiskuma ievērošanu. Arī šajā izspēlētajā situācijā risinājumi var būt dažādi: izrādot pilsonisko drosmi un uzņemoties atbildību par savu darbu, Maija, Žanis, Andris un Ansis var darīt visu iespējamo, riskējot arī ar savu darbu, un nodrošināt godīgas vēlēšanas. Un var arī to nedarīt. Skolēni paši var secināt: jo vairāk cilvēku rīkotos, jo būtu vieglāk nosargāt taisnīgumu, bet, ja, piemēram, tikai Žanis censtos atklāt patiesību, tas būtu daudz sarežģītāk, pat neiespējami.

10) Visbeidzot apskatiet un izvērtējiet Valstiskā godaprāta māju, kas labāk palīdzēs atklāt, cik nozīmīgs demokrātijā ir ikviens sabiedrības dalībnieks un ikviens faktors un cik stipri Zīmuļu pagasta vēlēšanās bija Valstiskā godaprāta mājas pamati, kā arī pīlāri, kas notur trīs pamatprincipus, kuru dēļ cilvēkiem ir nepieciešama demokrātiska valsts. Vai apskatītajā gadījumā sabiedrības attieksme pret vēlēšanu rezultātu viltošanu bija noraidoša vai vienaldzīga (Maijas rīcība - mājas pamati), vai sabiedrībai šis notikums vispār tika skaidrots un kādā veidā (žurnālista Žaņa rīcība - plašsaziņas līdzekļu balsts), vai vēlēšanās zaudējusi partija bija aktīva cīnītāja vai nolēmtībā pieņēma rezultātus (Anša rīcība - sabiedrisko organizāciju/politisko partiju balsts), vai policists pēc novērotā vēlēšanu naktī bija gatavs rīkoties, vai, baidoties no priekšnieka, noklusēja (Andra rīcība - tiesībsargājošo institūciju balsts), kā pēcvēlēšanu rītā rīkojās vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs (Vilks - izpildvaras balsts). Pēc personāžu rīcības analīzes kopīgi izvērtējiet, cik stabilas ir lodes uz Valstiskā godaprāta mājas jumta un kā tas varētu ietekmēt Zīmuļu pagasta dzīvi turpmāk.

Situācijas apraksts (izdalāms visiem):

2008.gada 1.septembrī valstī notiek pašvaldību vēlēšanas. Zīmuļu pagastā piedalās divas partijas – *Nākotni Zīmuļiem* un *Zīmuļnieki*. Partijas *Zīmuļnieki* vadītājs Jānis Lapsa jau 10 gadus ir šī pagasta priekšsēdētājs un savu amatu atstāt neplāno, taču šogad pirmo reizi ir parādījies spēcīgs konkurents.

1.septembra vakarā sākas balsu skaitīšana. Kad gandrīz puse balsu jau ir saskaitītas, vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs Gatis Vilks saprot, ka Jāņa Lapsas partija var ciest sakāvi. Pēc kārtējās sazvanīšanās ar Lapsu Vilks komisijai piedāvā šādu vienošanos: Vilks, kas ir arī pagasta skolas direktors, apsolās noorganizēt skolas ekskursiju uz SPA kūrortu Spānijā visiem komisijas locekļiem, ja komisija nepievērsīs uzmanību tam, ka Vilks daļu partijas *Nākotni Zīmuļiem* biļetenu iznīcinās.

Vienīgi komisijas locekle Maija sākumā iebilst, jo uzskata, ka tas nav īsti pareizi un darījums var nākt gaismā. Taču Maija ir tikai pagasta skolas skolotāja, un visi citi komisijas locekļi atbalsta Vilka ideju, teikdami, ka nekā sliktā tajā neesot, turklāt Lapsa ir solījis palielināt skolotāju algas.

Nākamajā dienā pie ziņojuma dēļa tiek izkārti rezultāti – par partiju *Zīmuļnieki* ir nobalsojuši 85% vēlētāju.

Rajona laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists Žanis apjautā komisijas locekļus par iedzīvotāju aktivitāti un vēlas noskaidrot, vai viņi prognozējuši *Zīmuļnieku* uzvaru.

LOMU APRAKSTI:

Skolotāja Maija

No rīta pamostoties, Maija saprot, ka iepriekšējās nakts balsu skaitīšanas pārkāpumi ir ļoti nopietni.

Viņai piezvina bijušais klasesbiedrs Žanis, kas ir laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists, un interesējas par vēlēšanu rezultātiem. Žanis sūdzas, ka neviens ar viņu nevēlas runāt – ne policists, kurš apsargājis iecirkni, ne Vilks, ne citi komisijas locekļi, tāpēc viņam radusies sajūta, ka te kaut kas ir slēpjams. Vienīgi partijas *Nākotni Zīmuļiem* pārstāvis ar viņu runājis un teicis, ka netic vēlēšanu rezultātiem. Turklāt pirms vēlēšanām iedzīvotāju aptaujas rādīja, ka partiju *Nākotni Zīmuļiem* atbalsta 70% iedzīvotāju.

Maija nevar izlemt, ko darīt. Turklāt viņa nemaz nezina, kur vērsties. Maija baidās: ja viņa visu izstāstīs, citi skolotāji ar viņu vairāk nerunās vai pat viņu atļaidīs no darba.

• Ko Maija darīs tālāk? Kādi ir viņas apsvērumi tā rīkoties?

Situācijā iesaistītie:

Jānis Lapsa – pagasta priekšsēdētājs, partija *Zīmuļnieki*

Gatis Vilks – pagasta skolas direktors, vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs, Jāņa Lapsas medību biedrs

Maija – pagasta skolas skolotāja, vientuļā divu bērnu māte, par politiku neinteresējas

Žanis – laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists

Andris – policists, vēlēšanu iecirkņa sargs vēlēšanu dienā

Ansī – partijas *Nākotni Zīmuļiem* priekšsēdētājs

Policists Andris

Andris balsu skaitīšanas naktī apsargā iecirkni. Pēc tam, kad visas balsis ir saskaitītas un komisijas locekļi aizņemto biļetenu kastes un dodas pa mājām, Andris redz, kā Vilks ieliek lielu melnu maisu savā BMW X5 džipā un aizbrauc tuvējās meža izgāztuves virzienā.

Šorīt plkst.9.00 Andrim zvina žurnālists Žanis. Viņš taujā par vēlēšanu norisi un vēlas noskaidrot, vai Andris nav manījis kādus pārkāpumus. Tad Andris atceras par melno maisu, taču Žanim neko nepastāsta, bet uzreiz pēc sarunas dodas pie policijas priekšnieka. Andris savam priekšniekam izstāsta par pagājušās nakts novērojumiem. Priekšnieks solās pats noskaidrot, ko Vilks izmetis. Tikai pēc tam Andris atceras, ka policijas priekšnieks un Vilks ir bijušie klasesbiedri un mēdz doties kopīgās medībās.

• Ko Andris darīs? Kādi ir viņa apsvērumi tā rīkoties?

Žurnālists Žanis

Žanis ir rajona laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists. Pagājušogad Žanis ieguva labākā reģionālā žurnālista balvu.

Žani ļoti pārsteidz vēlēšanu iznākums, jo pirms vēlēšanām iedzīvotāju aptaujas rādīja, ka partiju *Nākotni Zīmuļiem* atbalsta 70% iedzīvotāju.

Žaņa laikraksta redaktors gan apgalvo, ka viss ir kārtībā, un iesaka Žanim likties mierā. Taču Žanis zina, ka redaktors ir Lapsas medību draugs.

• Ko Žanis darīs? Kādi ir viņa apsvērumi tā rīkoties?

Partijas *Nākotni Zīmuļiem* priekšsēdētājs Ansis

Ansis jau naktī uzzina, ka partijai nav izdevies iegūt gaidīto rezultātu. Atšķirībā no sava konkurenta, kurš ir ne vien pagasta priekšnieks, bet arī kaislīgs mednieks, Ansis ir pārtikas veikala īpašnieks pagastā. Viņš kopā ar domubiedriem bija iecerējis ieviest būtiskas pārmaiņas pagasta dzīvē. Viņš ir šokā par rezultātiem, jo bija gandrīz vai pilnīgi pārliecināts, ka pagasta iedzīvotāji vairāk uzticēsies viņam. To liecināja arī iedzīvotāju aptaujas rezultāti pirms vēlēšanām.

Viņa partijas biedri arī ir nepatīkami pārsteigti, un lielais partijas *Zīmuļnieki* pārsvars viņiem nešķiet ticams. Vēl pirms mēneša atklājies nopietns skandāls, kurā bija iesaistīts arī pagasta priekšnieks. Viņš kopā ar citiem medību kolēģiem bija nošāvis vienīgo Latvijas lāci. Tomēr neviens no medniekiem šajā nodarījumā neatzinās, lai gan tuvākajā apkaimē citas mednieku grupas nav. Šis notikums tolaik izraisīja lielu sašutumu pagasta iedzīvotājos. Partijas *Nākotni Zīmuļiem* biedri netic, ka iedzīvotāji to jau tik ātri aizmirsuši.

• Ko Ansis un partija *Nākotni Zīmuļiem* darīs tālāk? Kādi ir viņa apsvērumi?

Vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs Gatis Vilks

Plkst.8.00 Gati pamodina tālruņa īsziņa no Lapsas, kurš sajūsmināts pateicas par “labi paveiktu darbiņu”.

Plkst.9.30 Gatim zvana policijas priekšnieks, kas ir bijušais Vilka klasesbiedrs un medību biedrs.

Policijas priekšnieks stāsta, ka viņa padotais Andris, kurš naktī apsargāja vēlēšanu iecirkni, nupat atstāstījis, kā vēlēšanu naktī redzējis Vilku meža izgāztuves virzienā aizvedam lielu melnu maisu. Tā kā viņš īsti nesaprot, kas noticis, tad savam darbiniekam ieteicis nevienam neko nestāstīt par saviem novērojumiem un nolēmis pats visu noskaidrot. Tāpēc policijas priekšnieks tagad zvanot Vilkam, lai gan saprotot, ka gan jau Vilks vēl gulējis pēc nogurdinošajām darba stundām. Priekšnieks interesējas, kas tas par maisu, vai viss ir kārtībā un vai nevajag palīdzību.

Plkst.9.40 Gati sasniedz žurnālista Žaņa zvans. Žanis taujā par savādo vēlēšanu iznākumu – ka pretēji pirmsvēlēšanu aptaujām, kurās 70% iedzīvotāju atbalstīja partiju *Nākotni Zīmuļiem*, tik pārliecinoši uzvarējusi *Zīmuļnieki*. Žanis esot runājis ar Lapsas konkurentu no partijas *Nākotni Zīmuļiem*, kas neticot vēlēšanu rezultātiem.

Gatis nezina, ko tagad darīt, un sāk uztraukties, ka pagājušās nakts “balsu skaitīšana” nāks gaismā.

• Ko Gatis Vilks darīs tālāk? Kādi ir viņa apsvērumi tā rīkoties?

Situācijas apraksts:

2008.gada 1.septembrī valstī notiek pašvaldību vēlēšanas. Zīmuļu pagastā piedalās divas partijas – *Nākotni Zīmuļiem* un *Zīmuļnieki*. Partijas *Zīmuļnieki* vadītājs Jānis Lapsa jau 10 gadus ir šī pagasta priekšsēdētājs un savu amatu atstāt neplāno, taču šogad pirmo reizi ir parādījies spēcīgs konkurents.

1.septembra vakarā sākas balsu skaitīšana. Kad gandrīz puse balsu jau ir saskaitītas, vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs Gatis Vilks saprot, ka Jāņa Lapsas partija var ciest sakāvi. Pēc kārtējās sazvanīšanās ar Lapsu Vilks komisijai piedāvā šādu vienošanos: Vilks, kas ir arī pagasta skolas direktors, apsolās noorganizēt skolas ekskursiju uz SPA kūrortu Spānijā visiem komisijas locekļiem, ja komisija nepievērsīs uzmanību tam, ka Vilks daļu partijas *Nākotni Zīmuļiem* biļetenu iznīcinās.

Vienīgi komisijas locekle Maija sākumā iebilst, jo uzskata, ka tas nav īsti pareizi un darījums var nākt gaismā. Taču Maija ir tikai pagasta skolas skolotāja, un visi citi komisijas locekļi atbalsta Vilka ideju, teikdami, ka nekā slihta tajā neesot, turklāt Lapsa ir solījis palielināt skolotāju algas.

Nākamajā dienā pie ziņojuma dēļa tiek izkārti rezultāti – par partiju *Zīmuļnieki* ir nobalsojuši 85% vēlētāju.

Rajona laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists Žanis apjautā komisijas locekļus par iedzīvotāju aktivitāti un vēlas noskaidrot, vai viņi prognozējuši *Zīmuļnieku* uzvaru.

Situācijas apraksts:

2008.gada 1.septembrī valstī notiek pašvaldību vēlēšanas. Zīmuļu pagastā piedalās divas partijas – *Nākotni Zīmuļiem* un *Zīmuļnieki*. Partijas *Zīmuļnieki* vadītājs Jānis Lapsa jau 10 gadus ir šī pagasta priekšsēdētājs un savu amatu atstāt neplāno, taču šogad pirmo reizi ir parādījies spēcīgs konkurents.

1.septembra vakarā sākas balsu skaitīšana. Kad gandrīz puse balsu jau ir saskaitītas, vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs Gatis Vilks saprot, ka Jāņa Lapsas partija var ciest sakāvi. Pēc kārtējās sazvanīšanās ar Lapsu Vilks komisijai piedāvā šādu vienošanos: Vilks, kas ir arī pagasta skolas direktors, apsolās noorganizēt skolas ekskursiju uz SPA kūrortu Spānijā visiem komisijas locekļiem, ja komisija nepievērsīs uzmanību tam, ka Vilks daļu partijas *Nākotni Zīmuļiem* biļetenu iznīcinās.

Vienīgi komisijas locekle Maija sākumā iebilst, jo uzskata, ka tas nav īsti pareizi un darījums var nākt gaismā. Taču Maija ir tikai pagasta skolas skolotāja, un visi citi komisijas locekļi atbalsta Vilka ideju, teikdami, ka nekā slihta tajā neesot, turklāt Lapsa ir solījis palielināt skolotāju algas.

Nākamajā dienā pie ziņojuma dēļa tiek izkārti rezultāti – par partiju *Zīmuļnieki* ir nobalsojuši 85% vēlētāju.

Rajona laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists Žanis apjautā komisijas locekļus par iedzīvotāju aktivitāti un vēlas noskaidrot, vai viņi prognozējuši *Zīmuļnieku* uzvaru.

Situācijas apraksts:

2008.gada 1.septembrī valstī notiek pašvaldību vēlēšanas. Zīmuļu pagastā piedalās divas partijas – *Nākotni Zīmuļiem* un *Zīmuļnieki*. Partijas *Zīmuļnieki* vadītājs Jānis Lapsa jau 10 gadus ir šī pagasta priekšsēdētājs un savu amatu atstāt neplāno, taču šogad pirmo reizi ir parādījies spēcīgs konkurents.

1.septembra vakarā sākas balsu skaitīšana. Kad gandrīz puse balsu jau ir saskaitītas, vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs Gatis Vilks saprot, ka Jāņa Lapsas partija var ciest sakāvi. Pēc kārtējās sazvanīšanās ar Lapsu Vilks komisijai piedāvā šādu vienošanos: Vilks, kas ir arī pagasta skolas direktors, apsolās noorganizēt skolas ekskursiju uz SPA kūrortu Spānijā visiem komisijas locekļiem, ja komisija nepievērsīs uzmanību tam, ka Vilks daļu partijas *Nākotni Zīmuļiem* biļetenu iznīcinās.

Vienīgi komisijas locekle Maija sākumā iebilst, jo uzskata, ka tas nav īsti pareizi un darījums var nākt gaismā. Taču Maija ir tikai pagasta skolas skolotāja, un visi citi komisijas locekļi atbalsta Vilka ideju, teikdami, ka nekā slihta tajā neesot, turklāt Lapsa ir solījis palielināt skolotāju algas.

Nākamajā dienā pie ziņojuma dēļa tiek izkārti rezultāti – par partiju *Zīmuļnieki* ir nobalsojuši 85% vēlētāju.

Rajona laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists Žanis apjautā komisijas locekļus par iedzīvotāju aktivitāti un vēlas noskaidrot, vai viņi prognozējuši *Zīmuļnieku* uzvaru.

Situācijas apraksts:

2008.gada 1.septembrī valstī notiek pašvaldību vēlēšanas. Zīmuļu pagastā piedalās divas partijas – *Nākotni Zīmuļiem* un *Zīmuļnieki*. Partijas *Zīmuļnieki* vadītājs Jānis Lapsa jau 10 gadus ir šī pagasta priekšsēdētājs un savu amatu atstāt neplāno, taču šogad pirmo reizi ir parādījies spēcīgs konkurents.

1.septembra vakarā sākas balsu skaitīšana. Kad gandrīz puse balsu jau ir saskaitītas, vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs Gatis Vilks saprot, ka Jāņa Lapsas partija var ciest sakāvi. Pēc kārtējās sazvanīšanās ar Lapsu Vilks komisijai piedāvā šādu vienošanos: Vilks, kas ir arī pagasta skolas direktors, apsolās noorganizēt skolas ekskursiju uz SPA kūrortu Spānijā visiem komisijas locekļiem, ja komisija nepievērsīs uzmanību tam, ka Vilks daļu partijas *Nākotni Zīmuļiem* biļetenu iznīcinās.

Vienīgi komisijas locekle Maija sākumā iebilst, jo uzskata, ka tas nav īsti pareizi un darījums var nākt gaismā. Taču Maija ir tikai pagasta skolas skolotāja, un visi citi komisijas locekļi atbalsta Vilka ideju, teikdami, ka nekā slihta tajā neesot, turklāt Lapsa ir solījis palielināt skolotāju algas.

Nākamajā dienā pie ziņojuma dēļa tiek izkārti rezultāti – par partiju *Zīmuļnieki* ir nobalsojuši 85% vēlētāju.

Rajona laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists Žanis apjautā komisijas locekļus par iedzīvotāju aktivitāti un vēlas noskaidrot, vai viņi prognozējuši *Zīmuļnieku* uzvaru.

Situācijas apraksts:

2008.gada 1.septembrī valstī notiek pašvaldību vēlēšanas. Zīmuļu pagastā piedalās divas partijas – *Nākotni Zīmuļiem* un *Zīmuļnieki*. Partijas *Zīmuļnieki* vadītājs Jānis Lapsa jau 10 gadus ir šī pagasta priekšsēdētājs un savu amatu atstāt neplāno, taču šogad pirmo reizi ir parādījies spēcīgs konkurents.

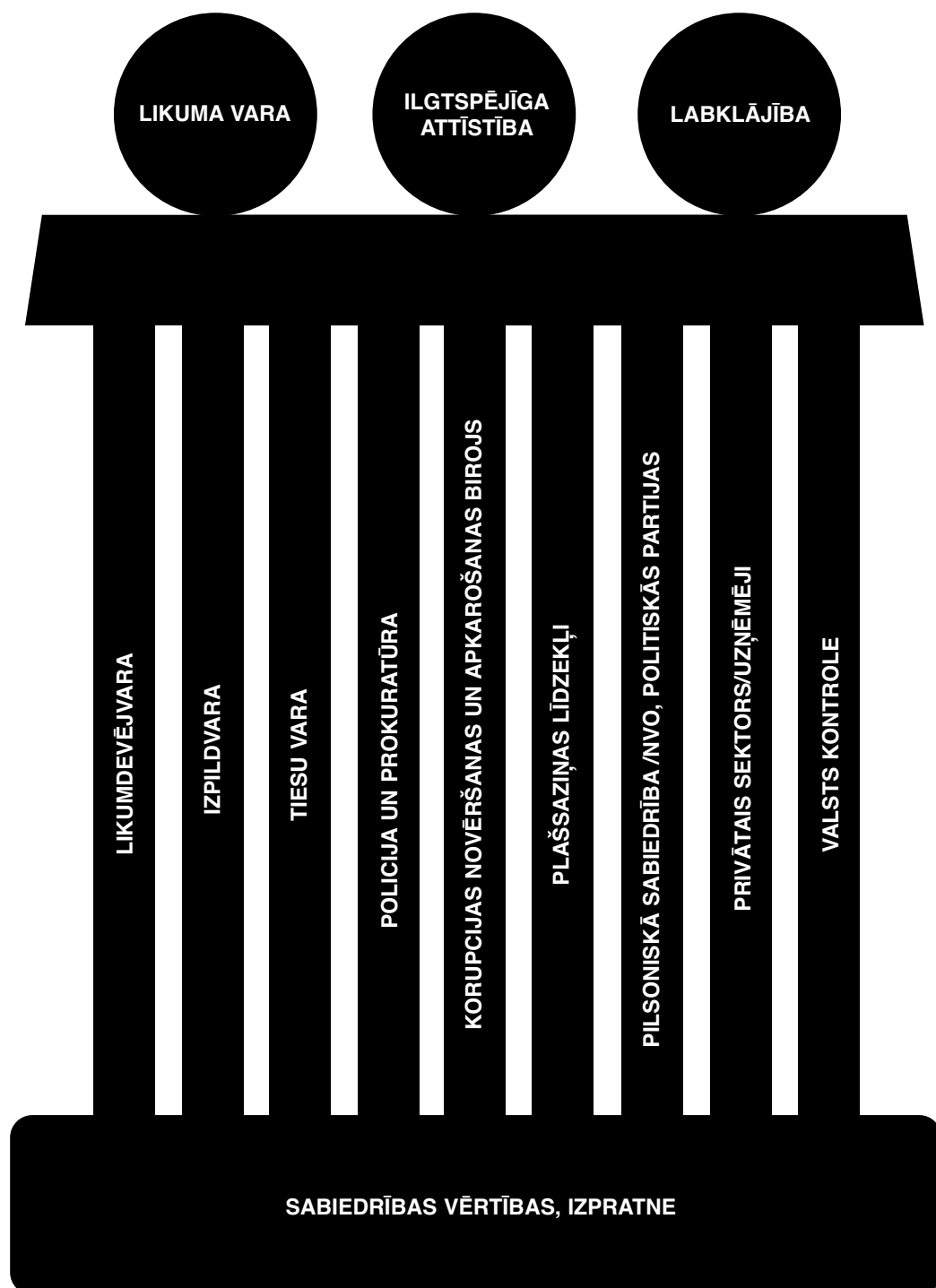
1.septembra vakarā sākas balsu skaitīšana. Kad gandrīz puse balsu jau ir saskaitītas, vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs Gatis Vilks saprot, ka Jāņa Lapsas partija var ciest sakāvi. Pēc kārtējās sazvanīšanās ar Lapsu Vilks komisijai piedāvā šādu vienošanos: Vilks, kas ir arī pagasta skolas direktors, apsolās noorganizēt skolas ekskursiju uz SPA kūrortu Spānijā visiem komisijas locekļiem, ja komisija nepievērsīs uzmanību tam, ka Vilks daļu partijas *Nākotni Zīmuļiem* biļetenu iznīcinās.

Vienīgi komisijas locekle Maija sākumā iebilst, jo uzskata, ka tas nav īsti pareizi un darījums var nākt gaismā. Taču Maija ir tikai pagasta skolas skolotāja, un visi citi komisijas locekļi atbalsta Vilka ideju, teikdami, ka nekā slihta tajā neesot, turklāt Lapsa ir solījis palielināt skolotāju algas.

Nākamajā dienā pie ziņojuma dēļa tiek izkārti rezultāti – par partiju *Zīmuļnieki* ir nobalsojuši 85% vēlētāju.

Rajona laikraksta *Pērc un Lasi* žurnālists Žanis apjautā komisijas locekļus par iedzīvotāju aktivitāti un vēlas noskaidrot, vai viņi prognozējuši *Zīmuļnieku* uzvaru.

PAMATI

Aplūkojot Valstiskā godaprāta māju, redzams, ka tās pamatus veido sabiedrības vērtības un sabiedrības izpratne. Tāpēc, ja sabiedrība pieņems korupciju, tad pret korupciju būs ļoti grūti cīnīties, jo pamati nebūs stabili. Praksē tas nozīmē, ka iedzīvotāji, saskaroties ar korupciju, par to neziņo KNAB, ka iedzīvotāji paši ir gatavi koruptīvām darbībām un piedāvā kukuļus, piemēram, ceļu policistiem, ka gadījumos, kad redzams, ka tiek virzīts tikai vienai firmai izdevīgs lēmums vai pat likums, pārējie (arī konkurenti) tikai noskatās un cer, ka nākamreiz paši būs šīs firmas vietā, nevis cenšas apstrīdēt rezultātu un panākt taisnīgumu. Vispārēja ignorance un pat atbalsts noved pie tā, ka tiesībsargājošās iestādes nespēj atklāt korupcijas gadījumus, jo neviens tām nesniedz informāciju un nesadarbojas.

JUMTS

Mājas jumts notur trīs nozīmīgus principus, kuri attēlā parādīti kā lodes uz mājas jumta un kuru dēļ mēs veidojam valsti, nevis dzīvojam anarhijā: likuma varu, ilgtspējīgu attīstību un labklājību. Likuma vara nodrošina likumu ievērošanu un to piemērošanu visiem vienādi (viens likums – viena taisnība visiem), līdz ar to sabiedrībā pastāv taisnīgums. Ilgtspējīga attīstība nozīmē, ka ikviens var rēķināties ar pamatvērtību un pamatprincipu nemainīgumu, arī ar vides un kultūras saudzēšanu. Jo valsts, piemēram, pēc dažām dienām “neizdomās”, ka visas privātmājas un zemes īpašumi jānodod valstij. Līdz ar to gan uzņēmēji, gan ģimenes var plānot savu nākotni. Savukārt labklājība ir tas, kā mēs dzīvojam – ko ēdam, cik daudz varam atļauties iegādāties, kādu gaisu elpojam, ko mācāmies, kā pavadām brīvo laiku, kādās mājās dzīvojam, kāda veselības aprūpe mums ir pieejama, vai mūs sargā policija u.tml.

BALSTI

Mājai ir 9 balsti, kas notur jumtu. Balstu skaits ir atkarīgs no situācijas, kura ar šīs metodes palīdzību tiek analizēta. Piemēram, vēlēšanu rezultātu viltošanas spēlē var uzzīmēt māju ar godīgu vēlēšanu principu nodrošinošiem balstiem. Balstus veido gan valsts pārvaldes institūcijas, gan arī institūcijas, kas nav saistītas ar valsts varu. Piemēram, viens no balstiem ir privātais sektors – privātie uzņēmēji; cits – pilsoniskā sabiedrība, kas sevī ietver gan biedrības, gan partijas, gan ikvienu aktīvu individu; cits balsts ir plašsaziņas līdzekļi.

Novērtējot šos balstus, mēs varam redzēt, cik stipra vai vāja ir Latvijas (vai kādas citas valsts) demokrātija. Vai plašsaziņas līdzekļi ir neatkarīgi un objektīvi? Vai uzņēmēji ir godīgi un maksā nodokļus? Vai mēs varam uzticēties policijai un citām tiesībsargājošajām iestādēm? Vai mēs varam uzticēties Valsts kontrolei? Vai mēs varam ticēt tiesām?

Ir daudzas valstis, kurās ne uz vienu no šiem jautājumiem nevarētu atbildēt ar 100% “jā”. Arī Latvijā daudzās jomās ir problēmas – vieni balsti palēnām nostiprinās, citi sāk bojāties. Ja kāds balsts ir sabojājies (piemēram, plašsaziņas līdzekļi ir pērkami un vairs neaizstāv sabiedrības intereses), tad citiem balstiem jāiztur daudz lielāks spiediens.

Kā redzam, mēs ikviens esam daļa no šīs mājas. Mēs esam sabiedrība, kas definē savas vērtības un pasaka politiķiem un ierēdņiem, kas mums ir pieļaujams un kas nav. Mēs varam būt aktīva sabiedrības daļa, kas veido vienu no mājas balstiem – pilsonisko sabiedrību. Mēs varam arī strādāt ministrijā, policijā, privātā uzņēmumā vai avīzē – un būt daļa no kāda cita mājas balsta.

Gan analizējot šo ilustrāciju, gan piedaloties spēlē, mēs varam pārliecināties – viss ir mūsu rokās. No mums pašiem ir atkarīgs, cik stipra būs Valstiskā godaprāta māja (jeb sistēma) un vai mums izdosies noturēt uz jumta labklājības, likuma varas un ilgtspējīgas attīstības lodes. Ikvienu iedzīvotāja individuāla izšķiršanās var būtiski uzlabot vai krasi pasliktināt situāciju Latvijā.

Kas ir *Delna*?

Sabiedrība par atklātību – *Delna* ir biedrība, kas dibināta 1998.gada 27.augustā. Organizācijas darbības mērķis ir veicināt demokrātiskas sabiedrības veidošanos, sekmējot informācijas atklātību un korupcijas novēršanu.

Delna tika izveidota kā starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* Latvijas nodaļa, kas kopā ar vairāk nekā 85 citu valstu nodaļām darbojas gan valsts, gan starptautiskajā līmenī.

Delnas eksperti strādā šādās jomās:

- jauniešu izglītošana korupcijas novēršanā;
- korupcijas novēršanas sistēma valsts un pašvaldību iestādēs;
- politisko partiju finansēšanas un vēlēšanu procesa monitorings;
- būvniecības un teritorijas plānošanas korupcijas risku izvērtēšana;
- Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja uzraudzība;
- informācijas atklātības veicināšana valsts pārvaldē;
- biznesa ētika.

Kontaktinformācija:

Sabiedrība par atklātību – *Delna*

Bruņinieku iela 27-39

Rīga, LV 1001

Latvija

Tālrunis: 67285585

Fakss: 67285584

E-pasts: ti@delna.lv

Mājaslapa: www.delna.lv

“Pretkorupcijas stundas” autores:

Aiga Grišāne – juriste, Sabiedrības par atklātību – *Delna* juridiskā analītiķe. *Delnā* strādā ar pretkorupcijas jautājumiem teritorijas plānošanā un būvniecībā. Jauniešu pilsoniskās izglītības projekta lektore, vadījusi starptautiskus jauniešu izglītības projektus.

Līga Stafecka – politoloģe, Sabiedrības par atklātību – *Delna* politikas analītiķe. *Delnā* strādā ar politiskās korupcijas saistītiem jautājumiem, kā arī sabiedrības izglītošanu par korupciju un tās sekām. Jauniešu pilsoniskās izglītības projekta lektore. Grāmatas “Mēs demokrātijā” (2005) autore.

